

At give digtet stemme - lidt om oplæsning af lyrik

Denne artikel stammer fra lærervejledningen *til Hånden fuld af digte* (2007) af Jonna Byskov og Marianne Keinicke. Materialet er en del af dansksystemet *Dansk i Midten* fra Alinea.

I danskfagets hverdag har højtlesning og oplæsning mange funktioner, fx i læseundervisningen, når der skal skrives tekster og i sprog- og litteraturarbejdet.

Højtlesningen er et nyttigt arbejdsredskab når man skal have fat på indholdet i et digt. Man kan prøve sig frem, lege med forskellige tryk og eksperimentere med tempo og pauser. Det er faktisk en tekstanalyse der er sat i gang.

Oplæsningen er det færdige resultat, et bud på en fortolkning af et digt. Når man læser op, virker stemmens udtrykselementer sammen, og ved at ændre på et eller flere af dem, kan den samme tekst udlægges forskelligt.

Højtlesning og oplæsning kan ikke helt præcist skilles ad, men det er en god ide at læreren skelner mellem dem.

Oplæsningen og klassens liv

Det at læse op fremmer elevernes mundtlige udtryksfærdighed i det hele taget, og det er noget de kan anvende, både i andre fag og uden for skolen. Alle i klassen bliver hørt, og det fremmer selvtilliden når det viser sig at man kan få andre til at lytte. For uden tilhørere er der ingen oplæsning! Arbejdet med oplæsning kan altså gavne samværet i klassen.

Det rum af opmærksomhed og tillid som oplæsning kræver, kommer ikke af sig selv. Der skal opbygges gode vaner omkring oplæsningen, og eleverne skal opbygge respekt og forventninger til oplæsningen som et resultat af det arbejde med et digt der ligger forud.

Det begynder med indlevelse

Allerførst må eleven lære sit digt rigtig godt at kende, og det skal helst være et der umiddelbart siger dem noget. Ved langsomt og lyttende at læse digtet højt finder oplæseren ind i teksten, særligt stemning og tempo. Det kan foregå parvis så der er en at tale med om det man ser for sig, det som måske er vanskeligt at forstå og vækker undren.

Det er vigtigt at eleverne ved at det ikke er nødvendigt at alt i et digt umiddelbart kan forstås. Følelser, fantasi og lydhørhed er mindst lige så vigtige.

Stemmen - et godt værktøj

Det kan ikke lade sig gøre at adskille stemmens udtrykselementer; de hænger uløseligt sammen når man hører en person læse op. I 3.-5. klasse kan undervisningen i oplæsning med fordel fokusere på de vigtigste virkemidler: *tempo, pauser og tryk*.

På disse klassetrin er det væsentligste at eleverne lærer oplæsningen at kende som et godt arbejdsredskab, og at de blive trygge ved – og helst glade for - at læse op.

Tempo

Generelt skal eleverne lære at give sig tid når de læser op. Tempoet i et digt afhænger af dets sprog og indhold, og i første omgang må oplæseren pejle sig frem til dette ved at læse højt.

Pauser

Pauserne er et meget vigtigt udtryksmiddel der har flere funktioner: vejtrækning, opdeling i meningshelheder og fremhævelse. Pauserne kan få meget stor betydning for tolkningen i lyrik.

Tryk

Ligesom pauserne bruges tryk eller accent til at fremhæve noget vigtigt i teksten. Vis eleverne at dette udtryksmiddel kræver særlig opmærksomhed i digte hvor det spiller sammen med rytmen.

Artikulation

Hvis tempoet ikke er for højt, kommer den tydelige udtale næsten af sig selv. Digtens sprog er tit kompleks og overraskende, og en præcis artikulation er derfor en stor hjælp til den der lytter.

Toneleje

Ligesom mennesker har digte et toneleje som man må lytte sig ind til ved at læse den højt. Ved at gøre stemmen lysere eller mørkere kan oplæseren få nye stemninger frem.

Styrke

Oftest er problemet at eleverne ikke tør læse så højt at alle kan høre. Hvis der i klassen er et trygt miljø, vil de fleste læse kraftigt nok.

Kroppen understøtter stemmen

Krop og stemme fungerer bedst hvis man står op under oplæsningen. Så kan vejtrækket blive frit og dybt, og musklerne i ryg, underkrop og mellemgulv kan understøtte luftsøjlen der bærer stemmen.

Vis eleverne at de står mest sikkert med let adskilte ben og vægten på forfoden. Skuldrene skal være sænkede, og som udgangspunkt skal kroppen være i ro og balance. De skal føle sig som et stort A!

Lær eleverne at se ud på tilhørerne så de har god kontakt til dem der lytter.

Et par gode råd

- Sørg for at digtet der skal læses op er med tilpas store bogstavtyper. Det er en hjælp hvis den er klæbet op på et ark karton i A5-format.
- Oplæsning af digte kan være et fast indslag hver dag i nogle uger. Der skal opbygges faste ritualer, fx i form af et bestemt oplæsningssted, og eleverne skal lære at der skal være ro i klassen når der læses op.
- Nogle af eleverne får måske lyst til at lære et digt udenad. Støt dem ved at lade dem få lov at sige det for klassen nogle gange.

Læreren læser op

Den bedste undervisning i oplæsning af digte som eleverne kan fæ, består i at de oplever deres lærer som digtoplæser! Det kræver naturligvis forberedelse, men heldigvis kan læreren uden videre følge de anvisninger som her er givet med henblik på eleverne.

Til den voksne oplæser af digte rettet mod børn kan dette græk af Piet Hein pege på hvor vigtigt det er at lade digtet tale for sig selv!

VINK TIL OPLÆSERE

Instruktionsgruk

Et digt skal læses op
så det står trykt i luften,
og ingen sjæleri
bør parfumere duften.

Den sjæl det måtte ha
skal o r d e n e gi mæle.
Når de er bragt på plads,
er det for sent at sjæle.

Kumbel